

Sobre la qualitat de la llengua dels mitjans de la CCRTV

Oriol Camps

- *L'objectiu dels mitjans de comunicació catalans és mantenir l'espai català de comunicació. En un marc de contacte de llengües, la qualitat de la llengua dels mitjans ha de mantenir la tensió entre tradició i innovació, representativitat envers els dialectes i realisme en els diàlegs; el català estàndard i els requeriments dels diferents gèneres de comunicació de massa. Per ajudar-nos a mantenir aquestes tensions, a la CCRTV hem creat el web lingüístic <http://esadir.cat>, que recull l'experiència dels nostres equips de lingüistes durant prop de vint-i-cinc anys. Així, treballem amb els presentadors i els periodistes per aconseguir una bona qualitat lingüística.*

Paraules clau

Llengua, llenguatge, mitjans de comunicació, televisió, ràdio, qualitat, tradició, innovació, representativitat, realisme, estàndard, registres, gèneres, llibre d'estil, web d'estil, web lingüístic, espai català de comunicació.

Per parlar de la qualitat de la llengua dels mitjans de comunicació, convé començar per preguntar-nos pel concepte de qualitat amb què treballem. Si ens deixéssim portar pel que s'utilitza habitualment en la publicitat, relacionat amb "exclusivitat", "elitisme", "preu", la valoració de la qualitat lingüística dels mitjans ens pot sortir esbiaixada. Volem dir que hem d'utilitzar una llengua "sàvia", "polida", "cultura", "exclusivista", etc.? Seria un concepte de qualitat, però segurament estaria en contradicció amb la vocació d'aconseguir una audiència multitudinària que caracteritza els mitjans de comunicació de massa. Precisament aquesta vocació d'audiència massiva, unida a la promoció i la difusió de la llengua catalana, és el que defineix la missió principal dels mitjans de comunicació de la Generalitat de Catalunya, tant en el document intern sobre la missió de la CCRTV,¹ com en la redacció de la llei de la CCMA² i, per tant, la valoració de la qualitat lingüística no se'n pot abstenir.

- 1 "Ofereix a tots els ciutadans de Catalunya, en compliment del mandat del Parlament, un servei públic audiovisual de qualitat, compromès amb els principis ètics i democràtics i amb la promoció de la cultura i de la llengua catalana. La producció i difusió d'aquest servei es gestionarà amb criteris d'eficiència i buscant la màxima acceptació per part del públic."
- 2 Article 2. Funció de servei públic: El servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat consisteix [...] en la posada a disposició dels ciutadans de Catalunya d'un conjunt de continguts audiovisuals i dels altres serveis que es determinin [...], orientats a satisfer les necessitats democràtiques, socials i culturals dels ciutadans, a garantir un accés universal a la informació, la cultura i l'educació, a difondre i promoció la llengua catalana i a oferir un entreteniment de qualitat.

Oriol Camps

Assessor lingüístic de la CCRTV

Crear un espai de comunicació

Hi ha qui entén la “promoció i difusió de la llengua catalana” com si la finalitat dels mitjans fos ensenyar llengua i els demana que “facin d’escola”. Sovint sentim a dir que, dins el procés de normalització lingüística, els mitjans han d’ensenyar a parlar millor. És veritat que l’ensenyament del català és una part de la normalització lingüística, però la finalitat principal dels mitjans de comunicació de masses catalans no és la docència, sinó l’establiment d’un espai comunicatiu català. Dit d’una altra manera, fer un lloc al català en el món de la comunicació. És a dir, complir les funcions dels mitjans de comunicació –tradicionalment, informar, formar, entretenir; en la llei de la CCMA, informació, cultura, educació i entreteniment– en català. Demostrar al món i en primer lloc a l’audiència que mantenir aquest espai català de comunicació és possible, interessant i fins i tot engrescador. En conseqüència, acostumar l’audiència a un ús de la llengua adequat a cada tipus de comunicació. Ara bé, el fet de fer en català una determinada funció social comporta també novetats per a la llengua: paraules noves, construccions noves, gèneres nous que impliquen noves maneres d’organitzar el discurs... Això vol dir, doncs, el desplegament dels diversos registres lingüístics del català, adaptats al gènere de cada programa.

En situació de contacte de llengües

No es pot oblidar, a més, que aquesta funció es fa en el marc d’un continu contacte de llengües, que actualment es produeix en unes condicions molt diferents de les de trenta

o quaranta anys enrere. Fa unes dècades, les persones cultes coneixien sobretot les llengües clàssiques, especialment el llatí, i això associava al coneixement lingüístic una sensació de mirar enrere, de reposar en els clàssics. Al capdavant, la gramàtica que s’estudiava continuava estant ancorada en el llatí. Hi havia fenòmens als quals no es podia fer atenció perquè desbordaven els paràmetres, com per exemple els pronoms relatius col·loquials (“la nena *que li* feia mal el peu”, “la casa *que s’hi* amagava el lladre”, etc.).³ A l’hora de determinar la correcció d’una paraula s’atenia principalment al seu origen etimològic i al seguiment estricte de les regles de formació de paraules. Però actualment ens trobem amb la necessitat d’utilitzar les paraules que ens passen al davant en la vida real: al comerç i a la indústria, al camp de futbol, al barri o, als mitjans de comunicació mateix... Procedeixen d’altres llengües, es creen sense tenir en compte l’etimologia ni les regles de formació de mots: per exemple, *televisió*, paraula composta on el primer element és grec (*tele*) i el segon llatí (*visió*); la contraposició *hardware/software* en anglès, que ha suscitat la creació de les parelles *matériel/logiciel* en francès i *maquinari/programari* en català, que conserven una terminació idèntica per a totes dues paraules, i una oposició semàntica en els radicals; seguint una dinàmica semblant, *preqüela*, formada en contraposició a *seqüela*, per designar una pel·lícula que narra un episodi anterior d’una història ja coneguda pel públic, però que s’ha filmat més tard; el *trivot*, en esports, que és un conjunt de tres pivots; *mòbing* (de l’anglès *mobbing*) per a ‘assetjament moral’ i *bullying* per a ‘assetjament escolar’,⁴ etc. Fa unes dècades, la cultura es basava en el llibre i es difonia per escrit, també als diaris, i això influïa en el conjunt de la gent,

- 3 Joaquim Viaplana els anomena “analítics”, perquè dissocien l’element de conjunció (*que*) i l’element pronominal en contraposició als “sintètics” o cultes. Aprofitant els mateixos exemples, “la nena *que* (conjunció) *li* (pronomen) feia mal el peu”; “la casa *que* (conjunció) *s’hi* (pronomen) amagava el lladre”. La versió culta o “sintètica” reuneix en el pronom relatiu tant la funció de conjunció que enllaça amb l’oració principal com el pronom: “la nena a qui feia mal el peu”; “la casa on s’amagava el lladre”. Vegeu VIAPLANA J. *Elements per a una gramàtica generativa del català. Relativització i temes afins*. 1a ed. Barcelona: Ed. 62, 1981 (col·lecció Llibres a l’abast, 159).
- 4 El verb *assetjar* i, per tant, el nom derivat *assetjament*, apareix al diccionari Fabra amb el significat principal militar de “posar setge” a una ciutat o una fortalesa; l’accepció “importunar insistentment algú amb les nostres pretensions” hi està marcada com a sentit figurat. El DIEC (1995) manté en el verb la marca de sentit figurat, però ja entra en el substantiu l’accepció *assetjament sexual*, que va ser la paraula triada quan el Parlament de Catalunya va haver de legislar sobre el que en castellà se’n deia *acoso sexual*. Posteriorment el substantiu es va generalitzar gràcies a les propostes del Termcat, als altres assetjaments interpersonals. Al DIEC (2007) ja ha desaparegut del verb la marca de sentit figurat. Però als mitjans continuen vives les formes més properes a l’anglès, al costat de les propostes del Termcat.

però d'una manera esglaiada, controlada des de dalt, des de les "fonts". Actualment, sense negar la importància dels llibres, la informació està a l'abast de tothom, als mitjans audiovisuals i a internet, i corre directament entre la gent, molt de pressa i sense control possible, ni acadèmic ni social ni, en molts casos, legal. Això pot preocupar en relació amb els continguts, però sobretot influeix de manera imparable en les formes, en el llenguatge que s'utilitza. Si abans era possible mantenir un cert aïllament de la població respecte a llengües estrangeres (com intentava el franquisme amb el doblatge de les pel·lícules, que va fer encara més dura la pressió del castellà sobre la nostra llengua), actualment l'aïllament és impossible. Amb la globalització, no podem pensar en un futur monolingüe en cap país del món. Afegim-hi el fet que, malgrat l'ensenyament del català a les escoles, la societat en general continua sent tolerant amb els errors ortogràfics i gramaticals en català, com si no estiguéssim gaire convençuts que val la pena mantenir les formes (fonètiques, morfològiques, sintàctiques o lèxiques). Així, a internet és fàcil trobar tota mena de construccions, tant les que sempre s'havien considerat correctes com altres que la tradició catalana havia evitat, o que directament inclouen paraules d'altres llengües. En el llenguatge dels joves en general, aquesta tolerància dels barbarismes és molt gran, sigui per demostrar que s'està al dia, sigui per acolorir la conversa amb paraules de moda, o amb un punt de transgressió.

Llengua en evolució

Davant aquest panorama, cal tenir en compte que la llengua evoluciona per dos pols: per una banda, el dels diversos llenguatges d'especialitat (des de les ciències als esports, per mirar de tenir-ne present una àmplia varietat), que en general aporten conceptes nous, vehiculats per termes més o menys ben definits, que són manlleus d'altres llengües o adaptacions de formes catalanes, siguin paraules soles o sintagmes;⁵ i, per l'altra, pel llenguatge espontani,⁶ que arrossega problemes antics no resolts i a més va creant formes noves, que volen donar color a la conversa i a la comunicació pública, i que en el nostre cas sorgeixen sovint del contacte de llengües. En una societat tan bilingüitzada com la nostra, on la gent té accés al castellà i al català no solament a través de la lectura, sinó també en el canal oral, perquè les persones participen en converses on es barregen les dues llengües i a vegades alguna altra, i formen part de les audiències de mitjans audiovisuals en una i altra llengua, hi ha determinades novetats que sorgeixen gairebé al mateix moment en totes dues llengües. Per exemple, en l'àmbit més col·loquial, el costum de dir "em demano una cervesa" o "què et demanes tu?" quan una colla va al bar.⁷ Un altre exemple: en un llenguatge més formal, trobem la construcció de relatiu que consisteix a enllaçar una preposició amb un article seguit de la conjunció *que* ("aquest és un dels arguments *en els que* no podem

- 5 En aquest àmbit, és molt important la feina del Termcat, que va regularitzant les noves incorporacions de termes especialitzats; però sovint les innovacions arriben als mitjans abans que tinguin temps de revisar-les i aprovar-les o adaptar-les, de manera que quan es disposa d'una solució normalitzada pot ser que el concepte ja sigui conegut pel públic per mitjà d'un terme forà, més o menys adaptat. I és normal que sigui així: sempre la vida precedeix la codificació, no es pot planificar tot. Per les necessitats de l'actualitat, els mitjans es veuen obligats a posar en circulació manlleus i adaptacions d'aquests que designen les realitats de què han de parlar per antena.
- 6 *Espontani* i no solament *col·loquial*, perquè no es tracta tan sols de la conversa informal, sinó també del "formal espontani" propi d'entrevistes, tertúlies i transmissions.
- 7 En l'estructura habitual del verb *demanar*, el datiu o complement indirecte és la persona de qui s'espera obtenir el que es demana. Però hi ha situacions en què aquesta persona és pràcticament irrellevant, perquè la seva funció és precisament servir-nos el que li demanem: és el cas dels cambrers del bar. Una frase com "-Demana'm una cervesa, que vaig a comprar el diari" és una frase ben formada, on el pronom datiu ('m) no és el complement indirecte pròpiament dit (el que ha de portar la cervesa), sinó el beneficiari de la petició (el que espera beure's la cervesa). (Vegeu SOLÀ, J. (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2002, S 6.5.5 p. 1392 i seg.). Quan es va en grup a prendre alguna cosa, el que és rellevant, en realitat, són els destinataris de cada producte demanat. I així surten frases com ara: "-Tu què et demanes? Jo em demano una clara", que no volen dir que un dels interlocutors es demani a si mateix una clara, sinó que la demana a qui sigui (en realitat, a qui l'ofereix, el cambrer), amb la intenció de beure-se-la ell mateix. La funció d'aquest pronom datiu és remarcar el destinatari/beneficiari de la petició. Aquest ús lingüístic es dona sobretot entre el jovent, tant en castellà com en català, i no es pot dir que sigui propi de cap de les dues llengües.

estar d'acord"; "les conclusions a les que es pot arribar..."). Actualment aquesta construcció –que, partint del castellà, pressiona sobre el català almenys des dels anys trenta del segle xx– caracteritza un sector de parlants cultes, que llegeixen en castellà. No s'utilitza en els guions de ficció perquè ja es disposa dels relatius analítics o col·loquials,⁸ ni tampoc en els informatius, on habitualment es corregeix substituint-la per la preposició seguida de *què* o *qui*. Però surt a les tertúlies i a les declaracions dels polítics. És un problema estès i no gens fàcil de resoldre, perquè aquests parlants han adquirit i interioritzat aquesta construcció relacionant-la amb la seva professió i el seu estatus social. S'ha arribat a plantejar si no caldria acceptar-la en la ficció, per exemple per caracteritzar un personatge de formació universitària (¿!). Ho cito per exemplificar la complexitat dels problemes a què ens enfrontem, sovint a propòsit de qüestions tan "petites", però tan importants per a l'estructura de la llengua, com les preposicions i els relatius.

És en aquest context que ens hem de plantejar la qüestió de la qualitat lingüística dels mitjans.

Qualitat: tradició i innovació

El primer que se'ns acut quan parlem de qualitat lingüística és relacionar-la amb les nocions de tradició, genuïnitat, puresa: és de qualitat un llenguatge que sigui coherent amb la llengua històrica, que sigui pronunciat respectant els trets fònics característics d'algun dels grans dialectes; que apliqui correctament les regles de la morfologia i la sintaxi, que no incorpori una quantitat excessiva de paraules o expressions calcades d'altres llengües, sobretot les que ens han arribat i ens arriben a través del castellà. Però la qualitat lingüística també es relaciona amb la innovació. Innovació en el nostre cas equival a poder dir conceptes que fins ara no s'havien expressat en català, i també dir-los de la manera en què la comunicació sigui més eficaç, sense trencar la coherència amb la llengua històrica. D'altra banda, vivim en una època en què la transgressió també es considera un valor positiu, sobretot si té efectes renovadors per al sistema en què es produeix. Així, sovint es creen marques comercials, noms d'establiments, d'empreses, de

programes dels mitjans, i fins i tot de grups universitaris de recerca, que busquen gairebé sempre un punt de provocació, tant si utilitzen una paraula ja existent com si configuren sigles i acrònims que, al mateix temps que fan referència al seu contingut real, ofereixen una combinació de sons que coincideix amb una paraula de la llengua o que en crea una de nova... I sovint aquestes marques donen lloc, per derivació o per adaptació, a noves paraules del llenguatge comú (*aspirina, niló, licra, velcro...*). Per començar, doncs, la qualitat s'instal·la en la tensió entre tradició i innovació.

Qualitat: representativitat i realisme

Al llenguatge dels mitjans se li demana igualment que sigui representatiu dels diversos parlars catalans, tant en el sentit de donar cabuda als diferents accents com en el d'utilitzar un llenguatge compatible amb tots els dialectes pel que fa a les construccions sintàctiques i a la tria lèxica bàsica. Es demana que els locutors parlin més bé que no pas el conjunt dels ciutadans, que "per a això són professionals". Aquesta representativitat en relació amb tots els parlars ens allunyaria de les realitzacions reals d'un de sol. En canvi, respecte als espais de ficció a vegades es recrimina als mitjans que no arribin a ser prou "realistes" en la representació de la llengua col·loquial. Per dir-ho amb un exemple: ens podem empassar la Castafiore del Tintín dient "Déu del cel, les meves joies!"; però en una sèrie com *El cor de la ciutat* o *Ventdelplà*, situades en el present, no podem acceptar que els personatges utilitzin un llenguatge que no sigui creïble de tan depurat. I aquí hi entren tant les paraules en si com la construcció de les oracions, perquè es tracta de plantejar problemes vius a la nostra societat amb el llenguatge que correspon a cada personatge segons la seva situació a la vida. Amb tot, sempre hi ha una certa elaboració, perquè un excés de realisme ens portaria a la incomprendibilitat: si els diàlegs de les sèries de televisió fossin tan fragmentaris i tan poc explícits en relació amb el que els interlocutors donen per suposat com en la vida diària, o si les diverses intervencions es "trepitgessin" tant com en un diàleg real, no entendríem res. Si els diàlegs de ficció a la ràdio no repetissin de tant en tant el nom de

8 Vegeu nota 2.

l'interlocutor, molt més sovint que a la vida real, no sabríem qui parla ni a qui s'adreça.⁹ Hi ha convencions que s'aparten del realisme per afavorir la comunicabilitat. Queda pendent encara el dubte¹⁰ sobre què és el que falla actualment en els doblatges de pel·lícules, que fa que se sentin com un llenguatge "encarcarat", "poc viu", "massa institucional". Però comencem a sospitar, pels estudis que tenim en curs, que hi té molt a veure la interiorització en la consciència col·lectiva del llenguatge dels doblatges en castellà que, tot i la seva artificialitat, s'ha naturalitzat com "el llenguatge del cinema". Això fa que la versió catalana sembli més artificial, malgrat els esforços dels traductors per acostar el text a l'estil de l'original.

Representativitat i realisme són, doncs, els dos pols d'una altra tensió en què se situa la qualitat lingüística dels mitjans de comunicació, i que se suma a la tensió entre tradició i innovació a què hem fet referència més amunt.

Estàndards de qualitat

En el nostre món industrial, la qualitat es relaciona amb uns determinats estàndards, fixats per les empreses o per corporacions més àmplies, o per lleis o reglaments.¹¹ En lingüística, el terme *estàndard* designa la varietat de la llen-

gua més habitual, neutra i representativa del conjunt dels diferents parlars, que se sol utilitzar en la comunicació pública.¹² Igual com en la indústria, en lingüística hem de parlar de l'autoritat que determina el que en podríem dir els estàndards de l'estàndard. En el nostre cas, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. La gramàtica de l'IEC (la de Fabra de 1918, que, tot i que reconeguda i considerada com l'oficial, actualment és insuficient, i la que s'elabora actualment encara està inacabada, per bé que se n'han conegut esborranys d'algunes parts, per exemple de fonètica i de morfologia), la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I i II*,¹³ així com el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), en la seva edició del 2007, són els referents inexcusables de la normativa de la qualitat lingüística en català; però cal tenir en compte també altres repertoris lexicogràfics i codificacions gramaticals que s'hi han format al voltant i que constitueixen un conjunt prou variat i alhora prou cohesionat.¹⁴

Estàndard, gèneres i registres

Així doncs, podem dir que l'estàndard ens resol els problemes de representativitat? Si tenim un diccionari oficial, ja

- 9 El recurs de repetir el nom de l'interlocutor s'utilitza també sovint a les entrevistes i les tertúlies de ràdio, i no és tan necessari a la televisió, on l'espectador veu els personatges i sovint, a més, en pot llegir el nom en subtítols.
- 10 Plantejat fins i tot en les jornades "El català oral de ficció: guionatge i traducció audiovisual", organitzades pel Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya i la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració de la Secció Filològica (IEC, 18 i 19 de maig de 2007).
- 11 DIEC (2007): estàndard 1 m. [LC] Tipus, model, norma. *Adoptar uns estàndards internacionals*.
- 12 Vet aquí les definicions que en donen el DIEC (2007) i la *Hiperenciclopèdia*:
DIEC: estàndard "4 m. [FL] Varietat lingüística que, per un procés espontani o dirigit, ha assolit un alt grau d'anivellament, de codificació, de confluència i d'acceptació en què es tendeix a eliminar al màxim les diferències dialectals, la qual utilitzen normalment, en els diversos registres i nivells, els membres d'una comunitat. *L'establiment de l'estàndard català*".
Hiperenciclopèdia: "Llenguatge estàndard: Varietat comuna d'una llengua, legitimada i institucionalitzada històricament com a model de referència i vehicle de comunicació supradialectal i internacional i usada i apresada normalment segons una codificació normativa explícita."
- 13 *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica*. Barcelona: IEC, 2005. 4a reimpr. de la 3a ed.; *II: Morfologia*. Barcelona: IEC. 2005. 4a reimpr. de la 4a ed.
- 14 Vegeu la bibliografia citada al web *ésAdir*: <<http://esadir.cat/bibliografia>>

disposem de la referència única per mesurar la qualitat lingüística dels mitjans? Doncs em temo que no. Per dues raons: la primera, perquè l'estàndard no és un bloc únic i tancat, sinó un conjunt d'usos públics de la llengua que tenen com a referència els estàndards (aquí, en plural) definits per l'IEC i pel conjunt d'obres a què he al·ludit;¹⁵ la segona, però no menys important, perquè quan parlem de la qualitat lingüística dels mitjans de comunicació no parlem d'un únic llenguatge, ni d'una única situació de comunicació. Fins i tot dins un mateix mitjà i un mateix canal hi trobem llenguatges diferents i situacions comunicatives diferents, determinades per l'oferta de l'emissor i les expectatives dels receptors, i que constitueixen els diversos gèneres de la comunicació. A continuació en repassem els principals.

En els *informatius*, la qualitat té a veure amb l'adequació a la formalitat de la situació, al fet que tant l'emissor com el receptor entenem que estem parlant de la realitat que ens envolta, i no amb intenció de fer broma, sinó de comunicar fets esdevinguts realment. El gènere informatiu, a part d'imposar una determinada estructura del discurs, requereix una llengua neutra, correcta, que sobretot doni credibilitat al missatge. Al mateix temps, a la ràdio i a la televisió, aquest llenguatge, encara que es basa en un text escrit i no ho dissimula, ha de mantenir el caràcter d'oralitat, o sigui, d'adequació a les construccions de la llengua parlada, mantenint sempre una certa tensió entre el model conversacional d'on surten els paràmetres de l'oralitat i la necessitat de formalitat pròpia d'aquest gènere, de manera que el receptor el rebí amb naturalitat i accedeixi fàcilment al contingut sense que la forma li representi cap entrebanc.

Les *entrevistes* i les *tertúlies* són programes basats en la conversa entre l'entrevistador i l'entrevistat, o entre diverses persones capaces d'opinar sobre temes d'actualitat. En aquest tipus de programes, com també en els informatius quan l'editor o el presentador s'adrecen a l'audiència pel seu compte, sense dependre del text escrit, es crea un registre que podríem anomenar "formal espontani". És a dir, no hi ha un text que cal llegir, però els participants volen parlar seriosament dels temes que hi ha sobre la taula, i

això fa que procurin mantenir un to formal; ara bé, el fet d'improvisar el que es diu i a vegades la necessitat de fer gestos de complicitat amb l'audiència o amb els interlocutors rebaixa el grau de formalitat que es podria trobar en un text llegit i permet que s'hi introdueixin expressions de caràcter més conversacional. El sentit del discurs es crea entrelaçant les diverses intervencions, però sovint els temes no es tanquen del tot, sinó que les opinions dels participants es deixen obertes. En el cas d'una entrevista personal, l'entrevistat pot intentar presentar un discurs més travat. Les preguntes de l'entrevistador el poden ajudar o destorbar en aquesta construcció del discurs. En aquests programes, el resultat lingüístic depèn molt, a més de la capacitat de l'entrevistador per conduir la conversa, de la preparació personal dels que hi intervenen. Per desgràcia, sovint ens trobem amb professionals de les branques més diverses que són incapaços de parlar de la seva especialitat sense recórrer a paraules castellaneres o angleses per expressar els conceptes més essencials.

Els *reportatges* es caracteritzen per una doble font de llenguatge: el de la veu en off, que parla en nom de l'emissora i que, si bé s'ajusta al to que suggereix el tema (història, natura, ciències, música, art, costums...) manté sempre una formalitat bàsica, i el de les veus dels testimonis que aporten la seva manera particular d'expressar-se, a vegades en altres llengües, que habitualment es doblen, llevat del castellà, ja que la majoria de l'audiència l'entén. Pot ser que un entrevistador acompanyi els testimonis. També pot passar que es prescindeixi de la veu en off i es munti el reportatge de tal manera que els testimonis siguin suficients per explicar el tema. A l'altre extrem, per exemple en els reportatges sobre animals, desapareixen els testimonis i la veu en off s'encarrega de tota l'explicació.

Els *magazins* són un gènere diferent. D'alguna manera, tot està centrat en el presentador principal i el seu equip, que ens ofereixen el que els agrada, el que els interessa o els preocupa, esperant que, per l'empatia que desvetllen en nosaltres, això també ens agradarà, ens interessarà o ens preocuparà... Tot pren un aire més familiar, més distès, que requereix un llenguatge més pròxim, més personal, amb un

15 Vegeu la nota anterior.

toc d'humor, si escau... El que determina més el to de la conversa i, per tant, del llenguatge que s'hi empra és el tema més o menys seriós de què es tracti, i la relació més o menys pròxima que els presentadors poden establir amb els convidats. Com més complicitat, més distensió i més col·loquialitat. La formalitat es dilueix... Com més "naturalitat" es vulgui donar al programa, més fàcil és que s'hi sentin vulgarismes (*aixins, fandilles...*) i castellanismes habituals al carrer (*estúdia, raro, pavo, estupendo...*). Les intervencions del públic, per telèfon o des del plató, hi aporten el llenguatge real, sense passar per cap filtre.

Un altre gènere que ocupa moltes hores dels nostres mitjans és el de les *transmissions* d'esdeveniments en directe: competicions esportives, concerts, sessions parlamentàries... El llenguatge varia molt depenent de la mena de transmissió: des de la transmissió d'un partit de futbol per la ràdio, on tot el protagonisme és per a la veu del qui parla, que ha d'aconseguir narrar el partit, copsar i transmetre les emocions dels aficionats... o a la televisió, on l'espectador veu el joc i el locutor no necessita narrar-lo, sinó que el comenta, aportant-hi l'emoció del moment, i hi afegeix dades que no es veuen (com ara el nom dels jugadors), fins a la transmissió d'una sessió parlamentària o d'un moment de la sessió de la borsa, on qui fa la transmissió ha de procurar que la veu no faci nosa enmig de l'acte que retransmet. Les variacions són infinites, i les diferències en el llenguatge utilitzat, també. Si el llenguatge dels esports és sempre més acolorit i ple d'imatges, el que s'utilitza en les altres transmissions és més neutre i segueix de prop el de l'especialitat corresponent. Així, hi trobem els italianismes de la música clàssica, com *forte, con moto, passacaglia, scherzo...*, a la vora de *soul, swing, unplugged, tablao, trova*, de la música popular; les *opes*, el *pib*, els números verds o vermells, *input, output*, etc. de l'economia, i tota la varietat de termes del discurs parlamentari. En les transmissions, com en els altres programes, el tema selecciona el llenguatge.

Per tancar aquest repàs dels gèneres d'actualitat, hem de

fer referència als *programes d'humor*, perquè tenen com a referència les notícies d'actualitat i les interpreten i les comenten en to de broma. Hi ha molta més interferència del castellà, perquè el món de referències molt sovint és l'espanyol. S'hi utilitza també el recurs del canvi de llengua, amb els malentesos que comporta, que ha estat tradicional en l'humor català. S'hi senten els mateixos vulgarismes i castellanismes que als magazins.

Un altre gran grup de programes són els de *ficció*: les sèries de producció pròpia i les sèries i les pel·lícules doblades. Tant les unes com les altres requereixen l'ús d'un llenguatge col·loquial que s'acosti al real. El col·loquial de ficció és un llenguatge elaborat, escrit en un guió, amb la voluntat de fer parlar cada personatge com si s'expressés espontàniament.¹⁶ En el cas de les sèries i les pel·lícules doblades, el que determina el to del llenguatge és l'obra original, i sempre s'ha de tenir en compte que en la traducció hi ha forçosament un toc d'artificiositat, ni que sigui pel fet de fer parlar en català personatges d'un altre país i una altra cultura.

Sense pretendre que aquest repàs dels gèneres sigui exhaustiu, i sense oblidar que sovint els uns contaminen els altres (on posaríem el *No em ratllis!?*), em referiré en última posició al *llenguatge publicitari*, pel fet que en molts aspectes constitueix una suma dels altres. Així, la mínima expressió d'un anunci seria una veu "institucional" recomanant un producte o aconsellant una actitud als ciutadans. Però sovint amb això no n'hi ha prou i les falques solen portar una primera part amb una escena o un diàleg de ficció que intenta cridar l'atenció de l'oient o l'espectador perquè es disposi a escoltar i/o veure el consell. Si la part de ficció vol ser realista, i fins i tot provocadora, la part "institucional" assumeix les característiques del llenguatge formal, si bé amb un to persuasiu. De tota manera, el funcionament del món de la publicitat és molt particular i requereix una negociació contínua.¹⁷ Al capdavall, el responsable dels anuncis, inclosa la forma lingüística, és l'anunciant.

¹⁶ Això no vol dir que no hi hagi, de tant en tant, algun estira-i-arrotonsa entre el guió, el lingüista de plató i els intèrprets, que poden no trobar adequat el llenguatge assignat al seu personatge...

¹⁷ La CCRTV té un servei lingüístic específic que s'hi dedica.

Aplicació de l'estàndard: el web d'estil

Davant d'aquesta varietat de situacions de comunicació, es requereix un esforç per aplicar-hi els paràmetres de l'estàndard. A la majoria dels mitjans, aquesta funció la fan els llibres d'estil. En el cas dels mitjans de la CCRTV, el web lingüístic *ésAdir*,¹⁸ que es presenta no com un diccionari ni una gramàtica sistemàtics, sinó com un complement d'aquests, que incideix en els punts en què es poden presentar dubtes de grafia, de pronúncia o d'ús en els diversos programes.¹⁹ Manté una posició tradicional en fonètica i morfologia, amb detalls d'adaptació a l'ús actual, amb transcripció fonètica oriental i occidental en les paraules que ho requereixen, i en sintaxi es fixa sobretot en la qüestió de l'ordre de l'oració, que és una qüestió central en la llengua parlada, i recull diverses estructures pròpies de la llengua col·loquial. En l'apartat de lèxic, aquesta qualitat de complement del diccionari queda patent en el fet que s'hi declara obertament quines paraules o usos (significats, usos figurats, ampliacions de significat, etc.) estan recollits a la segona edició del DIEC (2007) i quins no. Així, hi ha fins a 189 paraules o usos que han figurat primer a *ésAdir* i després han estat recollits al DIEC. D'altra banda, hi ha 1.228 paraules o usos que figuren a *ésAdir* i no han estat recollits al DIEC. Alguns ho seran en futures edicions, altres no passaran de ser usos o paraules que apareixen als mitjans, sense arribar a tenir un reconeixement oficial. D'aquests, la gran majoria (572) provenen del català mateix: ampliacions de significat, construccions desplegades amb paraules catalanes, i també compostos i derivats. Pel que fa als manlleus d'altres llengües, 234 provenen de l'anglès, dels quals n'hi ha 42 d'adaptats gràficament al català; 142 vénen del castellà, amb 38 d'adaptats; a continuació se situen altres

llengües europees: francès (42), italià (40), basc (13), alemany (10), rus (9), portuguès (6), gallec (4) i altres... És interessant el volum de paraules que s'han d'atribuir a l'argot de procedències diverses (23), a apòcopes o escurçaments de paraules (24), i a marques comercials de les quals s'han derivat paraules genèriques (19). El japonès (27), sobretot a través del *manga*, també fa créixer el nostre vocabulari, com també l'àrab (10) i altres llengües asiàtiques, africanes o ameríndies... Les paraules recollides a l'apartat de lèxic van acompanyades d'unes orientacions d'ús que les relacionen amb els diferents programes o especifiquen en quin sentit són vàlides.

A *ésAdir* hi ha molta més informació lingüística, que surt dels límits estrictes del català. Per exemple, sobre pronúncia de noms estrangers (de la música clàssica, de la política, dels esports...). Molts porten associat un arxiu de veu perquè es pugui sentir com sonen.²⁰ En conjunt, doncs, es tracta d'una eina de consulta àmplia, ben documentada i adaptada a les necessitats dels nostres mitjans, ja que és fruit de l'experiència d'assessorament lingüístic diari durant gairebé un quart de segle.

La qualitat del llenguatge dels mitjans de la CCRTV

La valoració de la qualitat del llenguatge dels mitjans de comunicació de la CCRTV s'ha de fer tenint en compte els diferents aspectes exposats: començant pel final, els mitjans de la CCRTV s'han dotat d'equips de lingüistes que han vetllat i vetllen per l'adequació del llenguatge als diferents gèneres i, òbviament, a l'estàndard, mitjançant la correcció i el seguiment de les emissions, i que han abocat la seva experiència d'assessorament en els llibres d'estil²¹ i,

18 <<http://esadir.cat>>

19 Vegeu la presentació del web i les pàgines enllaçades: <<http://esadir.cat/presentacio>>.

20 El conjunt d'informació lingüística que ofereix *ésAdir* és més ampli encara: topònims, noms propis, convencions de llenguatge i gràfiques, la llista de pel·lícules de cinema doblades al català i emeses per TV3 o publicades en DVD amb versió catalana.

21 TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *El català a TV3. Llibre d'estil*. 2a ed. rev. Barcelona: Edicions 62, 1998.
TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62, 1997.
CATALUNYA RÀDIO. *Orientacions lingüístiques*. Barcelona: Catalunya Ràdio, 2001 (document d'ús intern).
CCRTV INTERACTIVA. *Llibre d'estil*. Barcelona: CCRTV Interactiva, 2005 (document d'ús intern).

finalment, en el web *ésAdir*,²² que serveix, com hem dit, per aplicar els estàndards de l'estàndard a l'activitat de comunicació dels mitjans, i al mateix temps ampliar-los en els punts en què cal, amb la flexibilitat i la velocitat de resposta que permet el mitjà web. D'aquesta manera, es procura mantenir la tensió adequada entre la tradició i la innovació, la representativitat i el realisme, la formalitat i l'oralitat. L'estàndard s'adapta als diversos gèneres, des del més formal dels informatius al magazín més relaxat.

Aquest conjunt de gèneres i de registres serveix per als objectius de difusió i de promoció de la llengua catalana que defineixen tant el document sobre la missió de la CCRTV com la llei de la CCMA (Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals). És a dir, l'objectiu principal de mantenir obert l'espai català de comunicació, on es puguin trobar totes les generacions (potser rondinant els uns i passant de tot els altres) i tots els parlars, representats pels accents diversos que es poden sentir tant als informatius com entre els personatges de les sèries de ficció i per les construccions sintàctiques i la tria lèxica bàsica.

Amb això vull dir que tot és perfecte? No, però sí que fem tot el possible perquè el llenguatge utilitzat als mitjans de comunicació de la CCRTV sigui adequat als objectius perseguits. El principal, donar la màxima audiència al català. Però això cada programa ho fa a la seva manera. He de reconèixer que de tant en tant hi ha errades. Però he d'afirmar també que no són la regla general i que tots ens esforcem per evitar-les. I m'agradaria que anéssim entrant en una cultura de la consulta prèvia, cosa que ens hi ajudaria de forma decisiva.

22 <<http://esadir.cat>>